

BREZ GLAGOLA NA JEZIKU

Manj znano namreč je, da je Trubar z izbiro latinice za vselej Slovincem prerezal popkovino s slovanskim izročilom in staro cerkveno slovansčino, z glagolico, ki si jo je za pisanje v slovanskih jezikih v 9. stoletju izmislil sv. Ciril, ko je skupaj z bratom sv. Metodom začel širiti krščansko vero med Slovani na Balkanskem polotoku. Glagolica je uspešno grafično prevajala slovansko fonetiko, saj do takrat uporabljene prilagoditve latinske in grške abecede te funkcije niso mogle ustrezno opravljati. Glagolica in glagoljšavo ali slovansko cerkveno bogoslužje se je v Istri in na področju Kvarnerja sicer ohranilo vse do fašistične okupacije. Slovenski škof Anton Mahnič je leta 1902 na Krku ustanovil Staroslovansko akademijo za preučevanje glagolice in tudi tiskarno za izdajanje tiskov v glagolici. Opustitev glagolice in oddaljitev od slovanskega vzhoda (pravoslavni Bizanc) sta razvoj slovenskega literarnega ustvarjanja usmerili v zahodno evropske tokove latinske Evrope (katoliški Rim), od koder tudi privzeta latinica oziroma latinske pismenke.

Glagolica izvira iz staroslovanske besede glagolati, slovensko govoriti, od koder slovenska beseda glagol. V nekaterih starejših učbenikih piše, da je glagolico izoblikoval iz grških črk, a že bežen pogled nam pove, da to ni res – glagolske črke so precej drugačne od grških, pa tudi od latinskih. Ciril je bil visoko izobražen in tudi politično spreten mož, zato se je najbrž bolje pridružil mnenju, da je glagolica namenoma drugačna od drugih pisav – s tem je hotel Ciril poudariti nevtralnost Slovanov v sporih med grškim in rimskim svetom (v tem času so se že pojavljala trenja, ki so pozneje pripeljala do razkola med rimskokatoliško in grško pravoslavno cerkvijo). Zato lahko glagolico štejemo za Cirilovo izvirno avtorsko delo. V 10. stoletju se je med Cirilovimi učenci v Bolgariji pojavila druga pisava – cirilica. Čeprav nosi ime po Cirilu, cirilica ni njegovo delo. Cirilica je izoblikovana na podlagi grškega alfabeta in s tem poudarja povezanost slovanskih pravoslavnih cerkva z grško, to pa je v nasprotju s Cirilovimi idejami o nevtralnosti Slovanov.

ŽIVA ČRKA NA PAPIRJU

Zgodbe o razvoju našega jezika ni brez zgodbe o njegovi pisni podobi. S pričujočo razstavo ob osrednjem slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu sva skušala prikazati dinamiko in temeljne dileme, s katerimi so se pri kodifikaciji, zapisovanju slovenskega jezika srečevali vsi tisti, ki so naš jezik skušali spraviti na papir – vse od freisinških škofov, preko protestantskih piscev, Primoža Trubarja, Adama Bohoriča, Jurija Dalmatina, do prvih jezikoslovcev, Jerneja Kopitarja, Franca Metelka, Petra Dajnka, in navsezadnje umetnikov, kakršen je bil Prešeren, ki je s svojim ustvarjalnim dvomom izzival in spodbujal k novim idejam, tudi v jeziku. Slovenski jezik in pisava sta se oblikovala znotraj velikih duhovno-kulturnih tokov in s svojo burno zgodovino med drugim pričata tudi o tem, kako smo se Slovenci brusili in oblikovali kot narodna skupnost. Današnja zavidljiva kondicija slovenščine, s katero mdr. ohranjamo našo naravno in kulturno dediščino, je živa tvorba, pisava prav tako, od nas, ustvarjalnih in odgovornih uporabnikov pa je odvisno, v katero smer se bo njena podoba razvijala v bodoče.

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA

BOHORIC, A. in J. TOPORISIC (1987): Arcticeae Horulae Succisivae – Proste zimске urice. Maribor: Obzrja.
BRATUŽ, L. (1998): Črke v slovanskih rokopisih in tiskih od Briljinskih spomenikov do danes. V Marko Jesentek (ur.) in Bernard Rajh (ur.), Referati s simpozija v Cresnjevcih. Maribor: Dajnkov zbornik.
COP, M. (1983): Pisma in spisi. Ljubljana: Mladinska knjiga.
HONZAK JAHIČ, J. (2003): Pohlinov in Metelkov opis slovenskega knjižnega jezika v luči časa njegove nastanka. Slavistična revija. Letn. 51, pos. št., str. 331-350.
KREŽAJ, M. (1979): Pisava in oblikovljenje pri Pohlinu. Slavistična revija. Letn. 27, št. 2, str. 291-295.
LENČEK, RADO L. (1996): Kopitarjev prispevek k razvoju slovanske filologije. V Marta Pinač-Greenberg (ur.), Izbrane razprave in eseji. Ljubljana: Slovenska matica.
OROŽEN, M. (1973): Dajnska – stovničar in dialektolog. V Študije o slovnstvu in jeziku. Murska Sobota: Pomurska založba.
OROŽEN, M. (1970/1971): Pohlinovo jezikovno delo. Jezik in slovnstvo. Letn. 16, št. 8, str. 250-254.
POHLIN, M. in J. STABEJ (prev.) (2003): Kraynska grammatika. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
POGORELEC, B. (1967): Nastajanje slovenskega knjižnega jezika. Od začetkov do konca 18. stoletja. V France Vurnik (ur.), Jezikovni pogovori II. Ljubljana: Cankarjeva založba.
TOPORISIC, J. (1984): Bohoričica 16. stoletja. V Breda Pogorelec (ur.), 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana: Mednarodni simpozij.

POEZIJA

Dóktorja

Francéta Prešérna.

Sím dólgo úpal in se bál,
Slovó sím úpu, stódku dól;
Serec je prázno, sréčno ní,
Nízáj si úp in sréh želí.

V LJUBLJANI.

Natisnil Józef Blázquez.

1843.